

Literatura
niemiecka
w publicystyce
Wilhelma
Szewczyka

M i c h a ł S k o p

Literatura
niemiecka
w publicystyce
Wilhelma
Szewczyka

Katowice 2016

Recenzenci

prof. dr hab. Leszek Żyliński

dr hab. Monika Wolting

Opracowanie graficzne

Marek J. Piwko {mjp}

Redakcja

Ada Grzelewska

Redakcja techniczna

Grzegorz Bociek

Korekta

Laura Ryndak

Copyright © by Michał Skop, Katowice 2016

Publikacja dofinansowana przez
Uniwersytet Śląski w Katowicach

ISBN 978-83-7164-903-5

„Śląsk” Sp. z o. o. Wydawnictwo Naukowe
ul. J. Ligonía 7, 40-036 Katowice, tel. 32 258 07 56
e-mail: redakcja@slaskwn.com.pl, handel@slaskwn.com.pl
www.slaskwn.com.pl

Spis treści

Wstęp	9
Wykaz skrótów	14
1. Literaci i władza – teoria pól Pierre’a Bourdieu	15
2. Wilhelm Szewczyk	21
2.1. Pierwsze próby literackie	21
2.2. Lata wojny i po 1945 roku	26
2.3. Lata pięćdziesiąte	31
2.4. Lata sześćdziesiąte	36
2.5. Lata siedemdziesiąte	43
2.6. Lata osiemdziesiąte	47
2.7. Lata dziewięćdziesiąte	51
3. W kręgu publicystyki niemcoznawczej Wilhelma Szewczyka	54
3.1. Artykuły i felietony	57
3.1.1. <i>Co robią Niemcy</i>	69
3.1.2. <i>Zbliżenia i refleksje</i>	73
3.1.3. <i>Ifigenia w Bergen-Belsen</i>	78
3.2. Eseje i szkice	83
3.2.1. <i>Okulary z firmy Brauxel & Co</i>	85
3.2.2. <i>Syndrom śląski</i>	88
4. Monografie o literaturze niemieckiej	91
4.1. <i>Literatura niemiecka po wojnie</i>	91
4.2. <i>Dramaturgia niemiecka</i>	100
4.3. <i>Literatura niemiecka w XX wieku</i>	105

5. Portrety pisarzy niemieckich	112
5.1. Klasycy literatury niemieckiej XX wieku	113
5.1.1. Prozaicy	113
Tomasz Mann – „Pisarz przeciwko wrzawie”	113
Hermann Hesse – „Mieszczanin mistykiem”	119
Erich Maria Remarque – „Pacyfista na wojnie”	124
5.1.2. Dramatopisarze	131
Gerhart Hauptmann – „Droga przez ciemności”	131
Friedrich Wolf – „Dramaturg w walce i pracy”	144
Bertolt Brecht – „Dole i niedole klasyka”	152
5.2. Pisarstwo kobiece w kręgu tradycji i nowoczesności	162
Lou Andreas-Salomé – „Muza i subtelna powierniczka”	162
Anna Seghers – „Pisarka najbliższa naszemu sercu”	167
Ingeborg Bachmann – „Poetka w ogniu”	174
5.3. Pisarze zaangażowani społecznie po 1945 roku	181
Heinrich Böll – „Antymilitarysta i klasyk”	181
Günter Grass – „W roli pisarza państwowego”	186
Hans Magnus Enzensberger – „Kronikarz po kolana w spienionym <i>status quo</i> ”	196
Günter Wallraff – „Piszący robotnik – autor utopista”	203
5.4. Twórcy ze śląskim rodowodem	208
Arnold Zweig – „Młodość w Katowicach”	208
Hans Marchwitza – „Górnik i pisarz”	211
August Scholtis – „Sowizdrzała <i>Podróż do Polski</i> ”	214
Heinz Piontek – „Objawienie poetyckiego talentu”	220
Horst Bienek – „Piewca Gliwic”	222
Janosch – „Sarkastyczny i liryczny”	233
6. Podsumowanie	238
7. Literatura przedmiotu (wybór)	249
8. Bibliografia	261
Wykaz skrótów	263
Wilhelm Szewczyk. Pseudonimy i kryptonimy	264
8.1. Bibliografia twórczości Wilhelma Szewczyka – publikacje o literaturze niemieckiej	264
8.1.1. Publikacje zwarte	264
8.1.2. Artykuły, felietony, szkice, eseje	278
8.1.3. Wstępy i przedmowy	301

2	8.1.4. Posłowania	303
3	8.1.5. Recenzje książek	303
3	8.1.6. Przekłady na język polski	307
3	8.1.6.1. Poezje	307
9	8.1.6.2. Proza	312
4	8.1.6.3. Dramat	315
1	8.1.6.4. Przekłady na język polski	316
1	8.1.6.5. Przekłady na język niemiecki	316
4	8.1.7. Inne publikacje	317
2	Wiersze Wilhelma Szewczyka	317
2	8.2. Bibliografia opracowań	318
2	Publikacje, artykuły, omówienia, noty (wybór).	318
7	8.3. Wyjazdy zagraniczne i konferencje, odczyty i wieczory autorskie	355
4	Indeks nazwisk.	375
1	Zusammenfassung	387
6	Summary	390

Wstęp

Od śmierci w 1991 roku Wilhelma Szewczyka, pisarza, poety, publicysty, tłumacza, działacza społecznego i polityka brak jest wciąż zarówno pełnej monografii ukazującej go jako literata i felietonistę, jak i opracowania dokumentującego jego zainteresowania literackie, działalność kulturalną i polityczną, w tym także jego udział w polsko-niemieckim dialogu. Informacje i wzmianki o Wilhelmie Szewczyku odnaleźć można wprawdzie w wielu leksykonach i studiach poświęconych problemom literatury, historii, teatrologii, nie ukazała się jednak dotychczas kompletna bibliografia jego prac o literaturze niemieckiej. Dostępne są głównie przyczynki i opracowania, których autorzy spoglądają na działalność Wilhelma Szewczyka przez pryzmat jego zaangażowania w sprawy polityczne i społeczne (M. Fic, *Wilhelm Szewczyk (1916–1991). Śląski polityk i działacz społeczny*. Katowice 2007) lub podejmują próby naszkicowania portretu pisarza, wskazując na jego dorobek publicystyczny i działalność kulturalną (Z. Hierowski, *Życie literackie na Śląsku w latach 1922–1939*. Katowice 1969; M. Fazan, W. Nawrocki, *Katowickie środowisko literackie w latach 1945–1967*. Katowice 1969; *Okolica najbliższa. Szkice do portretu Wilhelma Szewczyka*, red. Stanisław Krawczyk. Czerwionka-Leszczyny 2001; *Wilhelm Szewczyk – pisarz, publicysta, niemcoznawca. Materiały posesyjne*, red. Józef Śliwiok. Katowice 2002; T. Głogowski, *Pismo „śląskiego Października” Tygodnik społeczno-kulturalny „Przemiany” (1956–1957)*. Katowice 2005; *Wilhelm Szewczyk*, red. R. Ratajczak. Czerwionka-Leszczyny 2011).

Próba naszkicowania portretu Wilhelma Szewczyka jako badacza piśmiennictwa niemieckojęzycznego i kultury niemieckiej, niemcoznawcy, tłumacza i publicysty jest celem niniejszej pracy, która w założeniu ma wypełniać lukę

w badaniach nad jednym z wielu obszarów jego zainteresowań literackich. Zastosowanie w analizie jego tekstów publicystycznych socjologicznego modelu pól w ujęciu Pierre'a Bourdieu pozwoliło mi określić pozycje jakie autor wielu felietonów i tekstów zajmował w polu literackim, artystycznym i odpowiedzieć na pytanie, jaki był jego habitus i jaki był jego kapitał społeczny i kulturowy.

W pierwszym rozdziale książki o charakterze teoretycznym korzystam z przekładu na język niemiecki rozmów z Bourdieu i jego wypowiedzi w tomie pt. *Die Intellektuellen und die Macht* (1991)¹ oraz z polskiego tłumaczenia książki pt. *Les Règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire* (1992, *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*, wyd. pol. 2002). W rozprawach tych francuski socjolog podjął próbę zdefiniowania pojęcia pola artystycznego, literackiego oraz pola władzy, w którym działa twórca, zajmując w nich określone pozycje i dysponując różnymi rodzajami kapitału².

Każde z tych pól rozumiane jako „mikrokosmos wewnątrz świata społecznego” rządzi się własną logiką i wytwarza „określony rodzaj praktyk i układ stosunków między uczestnikami”, co umożliwia wyjaśnienie postaw i działań pisarzy i intelektualistów tworzących w określonej rzeczywistości społecznej i politycznej.

Liczyby praktyk [...] artystów i pisarzy [...] nie można wytłumaczyć inaczej, niż przez odniesienie do pola władzy, wewnątrz którego pole artystyczne zajmuje pozycję podporządkowaną. Pole władzy jest przestrzenią stosunków siły między podmiotami oraz instytucjami, których cechą wspólną jest posiadanie kapitału niezbędnego po to, by zajmować pozycje dominujące w różnych polach [...]. Jest także miejscem walk pomiędzy posiadaczami różnych rodzajów władzy (bądź różnych odmian kapitału), walk, których stawką jest, podobnie jak w przypadku symbolicznych walk toczonych w XIX w. między artystami a „mieszczanami”, zachowanie lub też transformacja względnej wartości odmian kapitału, określającego, w każdym momencie jakie siły mogą zostać w te walki zaangażowane³.

¹ P. Bourdieu, *Die Intellektuellen und die Macht*. Hrsg. von Irene Dölling, übers. aus dem Französischen von Jürgen Bolder, Mitarbeit von Ulrike Nordmann, Margareta Steinrücke. Hamburg 1991. Książka zawiera m.in. rozmowę Loïca J.D. Wacquanta z Bourdieu z okazji wydania *La Noblesse d'État Grandes écoles et esprit de corps* (1989), rozmowę Jeanne Pachnicke (tłumaczki z j. francuskiego) z Bourdieu zatytułowaną *Ich bin dazu da, die Intellektuellen nicht in Ruhe zu lassen* [Jestem tu po to, by nie zostawić w spokoju intelektualistów].

² J.R.W. Speller, *Bourdieu and Literature*. Cambridge 2011, s. 37.

³ P. Bourdieu, *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*, tłum. Andrzej Zawadzki, Kraków 2002, s. 329.

Wychodząc od założeń socjologicznej teorii pól Pierre'a Bourdieu można więc przyjąć, że każdy artysta, pisarz, publicysta czy krytyk literacki działa twórczo w określonej przestrzeni definiowanej przez różnego rodzaju pola. W każdym z nich poszczególne „aktorzy społeczni” (artyści, literaci, publicyści, politycy) dążą do zajęcia lub umocnienia swojej pozycji. Ci, którzy zdobyli wystarczający kapitał uczestniczą w grze o dominację w szerszej przestrzeni, to znaczy w polu władzy⁴.

W odniesieniu do pojęcia kapitału francuski socjolog wyróżnia jego rodzaje: kapitał ekonomiczny (manifestujący się w postaci środków i dóbr finansowych), kapitał kulturowy (rozumiany jako wiedza i kwalifikacje a także jako relacje i kontakty człowieka z innymi) przejawiający się w formie kompetencji w danej dziedzinie; kapitał społeczny (to przynależność do grup społecznych oraz kontakty, powstałe dzięki sieci relacji i zależności z innymi w procesie poznania i uznania) oraz kapitał symboliczny (wynikający ze społecznego uznania i zaufania, manifestujący się w postaci prestiżu społecznego)⁵.

Powyższy model socjologiczny funkcjonujący w systemie gospodarki wolnorynkowej pozwala, moim zdaniem, zastosować go także w analizie postaw pisarzy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, których działalność artystyczna przypada na lata 1945–1989⁶. W okresie tym większość działań polskich literatów i intelektualistów podporządkowana była polu władzy, a za sprawą cenzury systemowi w stopniu, który często zmuszał ich do pełnienia określonych funkcji społecznych czy do demonstrowania sympatii politycznych. Wychodząc zatem od kategorii pola literackiego i artystycznego staram się opisać strategię Wilhelma Szewczyka w polu władzy.

Punktem wyjścia do podjętych w drugim rozdziale książki rozpoznań jest przekonanie, że zastosowanie teorii pól Pierre'a Bourdieu w analizie i ocenie działalności literackiej, publicystycznej i społeczno-politycznej Wilhelma Szewczyka, pozwala spojrzeć na jego prace niemcoznawcze, wyodrębnić kilka okresów w jego twórczości, zwrócić przy tym uwagę na habitus, kapitał kulturowy, społeczny i symboliczny autora.

⁴ Por. P. Bourdieu, *Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft*. Übers. von Berndt Schwibs, Achim Russer. Frankfurt am Main 2010, s. 24.

⁵ Zob. P. Bourdieu, *Die Intellektuellen und die Macht...*, s. 73.

⁶ W odniesieniu do sytuacji literatów w innych państwach socjalistycznych po 1945 roku dostępna jest publikacja w języku niemieckim Gregora Ohlericha pt. *Stephan Hermlins Verhältnis zur Arbeiterklasse: Zwischen Bürgertum und Sozialismus. Eine literatursoziologische Untersuchung auf der Grundlage von Pierre Bourdieus Theorie des sozialen Raumes*. Berlin 1990, zawierająca socjologiczno-literacką analizę postaw Stephana Hermlina, pisarza tworzącego w rzeczywistości NRD, w oparciu o teorię pól Pierre'a Bourdieu.

Pierwszy z nich obejmujący początki działalności publicystycznej i literackiej przypadający na lata czterdzieste i pierwszą połowę lat pięćdziesiątych XX wieku jest trudnym okresem budowania pozycji w polu literackim, drugi (przypadający na drugą połowę lat pięćdziesiątych i lata sześćdziesiąte) to czas umacniania pozycji w polu literackim i artystycznym, dzięki osiągnięciom literackim i publicystycznym, trzeci, odnoszący się zarówno do jego działalności literackiej, poselskiej jak i publicystyki o Niemczech od drugiej połowy lat sześćdziesiątych po lata osiemdziesiąte XX stulecia, wskazuje na miejsce, jakie publicysta zajmuje w polu politycznym i w polu władzy. W ten sposób próbuję określić także jego pozycję jako literata, publicysty, działacza społecznego, kulturalnego i polityka w polu literackim i artystycznym.

Moim zamiarem jest także zwrócenie uwagi na specyfikę jego felietonów i prac niemcoznawczych oraz ich miejsce w krajobrazie polskiej publicystyki. Teksty te staram się przedstawić na tle przemian społeczno-politycznych rozgrywających się w Polsce począwszy od pierwszej połowy lat czterdziestych aż do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku i – co w przypadku moich rozpoznań jest ważne – rozwoju kontaktów polsko-niemieckich na przestrzeni dziesięcioleci.

Spośród felietonów i szkiców o literaturze niemieckiej wybrałem te, które dokumentują zainteresowania Wilhelma Szewczyka zarówno gatunkami literackimi, dramatem (Gerhart Hauptmann, Friedrich Wolf, Bertolt Brecht) i poezją (Heinz Piontek), przede wszystkim pisarstwem autorów zaangażowanych społecznie (Hans Magnus Enzensberger, Günter Wallraff), a także tych, z którymi łączyły go osobiste kontakty i przyjaźnie (np. z Augustem Scholtisem, Horstem Bienkiem, Hansem Marchwitzą, Anną Seghers, Bertoldem Brechtem).

W rozdziale trzecim i czwartym książki podejmuję również próbę analizy zawartości felietonów, esejów i szkiców publikowanych w periodykach (między innymi w tygodnikach „Kultura”, „Życie Literackie”, miesięcznikach „Miesięcznik Literacki”, „Odra”, „Teatr”, kwartalnikach „Zaranie Śląskie”, „Śląsk Literacki”), odpowiadając na pytanie, dlaczego wybrane problemy literatury niemieckiej i szczegóły biografii pisarzy pojawiają się w jego tekstach, publikowanych na przykład w rubrykach „Co robią Niemcy” czy „Z notesu Wisza”.

Wiele felietonów i szkiców ukazujących się w regionalnych i ponadregionalnych polskich czasopismach literackich, gazetach i dziennikach zebranych zostało w tomach, spośród których należy wymienić *Co robią Niemcy*, *Zbliżenia i refleksje*, *Ifigenia w Bergen-Belsen*, szkice literackie *Dramaturgia niemiecka*, *Literatura niemiecka w XX wieku*, *Okulary z firmy Brauxel & Co*. Inne, niezbrane w tomach, udokumentowano w obszernej bibliografii składającej się na ostatni, ósmy, rozdział pracy poprzedzony podsumowaniem.

Książka zawiera również – w rozdziale piątym pracy – portrety wybranych pisarzy niemieckich, uznawanych za klasyków literatury niemieckiej w XX wieku, prozaików i dramatopisarzy zaangażowanych społecznie i politycznie, działających w polu literackim i w polu władzy oraz twórców ze śląskim rodowodem. Tytuły podrozdziałów, odnoszące się do portretów literatów kreślonych przez Wilhelma Szewczyka, zachowują z jednej strony brzmienie nadane im przez ich autora, z drugiej opatrzone zostały nazwiskami pisarzy.

Słowa podziękowania kieruję pod adresem pana prof. dra hab. Leszka Żylińskiego i pani dr hab. Moniki Wolting za konstruktywne uwagi, które wpłynęły na kształt tej książki. Serdecznie dziękuję pani prof. dr hab. Grażynie Barbarze Szewczyk za cenne sugestie i wskazówki, które pozwoliły mi rozwiązać szereg problemów i rozwiać wątpliwości powstałe w procesie powstawania książki, za życzliwość i udostępnienie materiałów w postaci książek, listów, notatek i maszynopisów, znajdujących się w prywatnym archiwum Wilhelma Szewczyka. Mojej żonie Agnieszce, córkom Alicji i Amelii dziękuję za nieustające wsparcie.

Wykaz skrótów

- CRN W. Szewczyk, *Co robią Niemcy. Wybór felietonów z „Odry” i „Życia Literackiego*. Wybór Stanisław Wilczek, wstęp Władysław Machejek. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1969.
- DN W. Szewczyk, *Dramaturgia niemiecka. Szkice literackie*. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1954.
- IBB W. Szewczyk, *Ifigenia w Bergen-Belsen*. „Czytelnik”, Warszawa 1988.
- LN (I) W. Szewczyk, *Literatura niemiecka w XX wieku*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1962 (wydanie pierwsze).
- LN (II) W. Szewczyk, *Literatura niemiecka w XX wieku*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1964 (wydanie drugie).
- LNW W. Szewczyk, *Literatura niemiecka po wojnie*. Wydawnictwo Zachodnie, Poznań 1948.
- OFB W. Szewczyk, *Okulary z firmy Brauxel & Co. Szkice literackie*. Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1969.
- SŚ W. Szewczyk, *Syndrom śląski. Szkice o ludziach i dziełach*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1986.
- ZR W. Szewczyk, *Zbliżenia i refleksje*. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1977.

Indeks nazwisk¹

A

Abusch Alexander 185
Adenauer Konrad 32, 42, 170
Adwentowicz Karol 27
Aichinger Ilse 71
Amery Carl 182
Andreas Carl F. 163
Andreas-Salomé Lou 162–167, 164–167, 239,
244
Andres Stefan 37
Arp Hans 106
Arthur Schoppenhauer 164
Auderska Halina 50
Augstein Rudolf 185
Augstin Ernst 106
Axer Erwin 157

B

Baader Andreas 78, 183–184
Bachmann Ingeborg 51, 61, 62, 71, 76, 174–180,
244, 245

Bahr Egon 50
Balicki Stanisław W. 58
Baranowicz Jan 22, 34
Barciak Antoni 27
Barthel Kurt 241
Bartok Willi 76
Bartoszewski Władysław 37, 51
Bassermann Dieter 165
Baumann Hans 32
Baumgart Reinhard 185
Becher Johannes R. 31, 71, 96, 108, 133, 149,
156
Bednorz Zbyszko 24
Behl Carl F.C. 96, 101, 137, 143
Benn Gottfried 46, 178
Bereska Henryk 40, 45, 50, 71, 73, 244
Bernergruen Werner 37
Beseler Horst 37
Bębenek Stanisław 37
Bialik Włodzimierz 47
Bialek Edward 31, 154, 164, 177, 231

¹ Nie obejmuje nazwisk umieszczonych w rozdziałach 7 i 8 – *Literatura przedmiotu, Bibliografia.*

Bielas Leon 233, 237, 247
Bielicka Emilia 237
Bienek Horst 12, 45, 51, 58, 81, 88, 89, 90,
106, 113, 219, 222–233, 239, 240, 241,
243, 245, 247
Bienkowska Flora 109
Bikont Anna 92
Bismarck von Otto 185
Blei Franz 165
Bleisch Ernst G. 87, 193
Blunck Hans F. 32
Błaut Sławomir 47, 176, 187
Błoński Jan 42
Bobinac Marijan 154
Bobrowski Johannes 46, 47, 61, 87, 113, 241,
243, 245
Bolder Jürgen 10, 15, 33
Böll Heinrich 36, 61–63, 71, 76, 81, 110, 111,
181–186, 195, 200, 208, 243, 246, 247
Boral Michalina 46
Borchert Wolfgang 36, 176
Borejsza Jerzy 29
Börne Ludwig 197
Bourdieu Pierre 10, 11, 15–20, 25, 29, 30,
33, 35, 39, 40; 42–43, 45, 48, 52, 54–57,
59, 74, 82, 94, 99, 109, 117, 123, 173,
244–246
Brandes Georg 164
Brandt Willy 43–46, 62, 74, 190, 191
Bratkowski Jan 136
Braun Volker 47, 359
Brecht Bertolt 12, 30, 31, 33, 36, 46, 47, 61–
63, 76, 92, 95, 98, 100–102, 116, 145, 150,
152–162, 197, 199, 240, 242–243, 245
Bredel Willi 31, 33, 71, 108, 239, 241
Bregman Aleksander 37
Brentano Clemens 197, 199
Broch Hermann 37
Brodzki Józef 104
Broniewski Władysław 47, 102, 151, 162

Brożek Andrzej 52
Bruckner Karl 241
Brzoza Jan 42
Buchala Rudolf 34
Büchner Georg 81, 172
Buddensieg Hermann 40, 45, 71, 73, 219, 244
Budny Łukasz 67, 82, 83
Bugajski Leszek 235
Bujko Mirosław M. 208
Buras Jacek St. 203
Büscher Josef 76

C

Canetti Elias 37, 81
Carossa Hans 32
Cavani Liliana 165, 166
Celan Paul 61, 76, 174, 176
Chanow, fotograf 96
Chmiel Peter 89, 90
Chodera Jan 37, 61, 109, 137
Chojecka Ewa 27
Cieply Stefan 22, 58, 64, 230
Claudius Eduard 71
Clemens Rudolf 209
Csató Edward 157
Cugowski Aleksander 26
Cwojdrak Günter 63, 188
Czaja Herbert 229
Czajka Czesław 77, 78
Czczot Andrzej 237
Czejarek Karol 168, 174
Czerniawski Wojciech 140
Czernik Stanisław 24, 109

D

Danielewski Bohdan 92
Dante Alighieri 174
David Kurt 47
Dedecius Karl 49, 50, 71, 72, 81
Delbrück Hans 164

Deschner Karlheinz 200
Dickinson Emily 92
Döblin Alfred 36, 37, 71, 95, 106
Dölling Irene 10, 15, 33
Dostojewski Fiodor M. 223
Doutiné Heike 85
Droste-Hülshoff Annette 92
Dubrowska Małgorzata 174
Duda M. 27
Dürrenmatt Friedrich 37, 71, 225
Dwinger Ernst 85, 243

E

Ebbinghaus Hermann 164
Eckert Horst 233, 241
Edschmid Kasimir 31
Ehrenstein Albert 106
Eich Günter 46, 111, 241, 243
Eichendorff von Joseph 35, 58, 87, 105, 106,
219, 222
Eichlerówna Irena 162
Eisenreich Herbert 106, 200
Engelmann Bernt 45, 46, 61, 63, 76, 80, 204,
205, 240, 243
Enzensberger Hans M. 12, 46, 58, 61–63, 76,
80, 105, 111, 174, 175, 183, 188, 196–203,
241, 243, 247
Erpenbeck Fritz 156
Ettinghoffer Paul C. 125
Eustachiewicz Lesław 139

F

Fac Bolesław 189, 222, 231
Fallada Hans 37, 94, 98
Fazan Mirosław 9, 26, 91
Fedeci Ziemowit 202
Feilert Emil 222
Feliński Elżbieta 118
Fertacz Sylwester 27
Feuchtwanger Leo 31, 36, 37

Fic Maciej 9, 26, 27, 32, 34, 36, 41, 42, 45, 49
Fiedler Arkady 109
Fischer Samuel 245
Flake Otto 106
Fontane Theodor 36, 108, 185
Fox Marta 27
Frank Hans 217
Frank Leonhard 37, 71, 72, 105, 240
Frenkel Mieczysław R. 219
Freud Sigmund 164, 166, 174, 239
Frick Hans 37, 72, 240
Fried Erich 37, 106
Friedmann Anneliese 128
Frisch Max 37, 71, 158, 177, 193, 225
Frühling Bolesław J. (→ Frühling Jacek)
Frühling Jacek 147
Fühmann Franz 47
Furnberg Luis 241

G

Gaiser Gerd 106
Gajek Konrad 61, 219
Gałuszka Jerzy 34
Gaus Günter 80
Gawlik Jan P. 59
Geissler Christian 106
Genscher Hans-Dietrich 50, 74
George Stephan 92
Gerlach Harald 46
Gierek Edward 43, 44, 79
Gierula Marian 26
Glaeser Ernst 85, 94, 98, 126, 211, 243
Gluchowski Bruno 76
Głogowski Tomasz 9, 34
Głowiński Michał 84
Gnauck Gerhard 60, 108
Goczoł Jan 222
Goetel Ferdinand 24
Goethe Johann W. 36–38, 61, 81, 104, 116,
117, 118, 132, 142, 190, 242

Goliński Zbigniew 54
Golka Bartłomiej 56
Grass Günter 61–63, 71, 76, 86, 110, 111, 183,
186–196, 200, 208, 226, 227, 243, 246,
247
Greń Zygmunt 43, 86, 101, 103, 104, 138
Grodzicki August 29
Grudzień Zdzisław 226
Grzeniewski Ludwik B. 82, 107
Gwóźdź Andrzej 232

H

Hacks Peter 47, 85, 243
Hagen Jens 205
Hajduk Ryszard 43
Halabuda Stanisław 149
Hammer Klaus 152
Handke Peter 202
Hanusik Jan 42
Harich Wolfgang 156
Hasenclever Walter 102
Hauptmann Benvenuto 140
Hauptmann Carl 87, 144
Hauptmann Gerhart 12, 33, 35–37, 51, 58, 62,
63, 72, 76, 94–97, 100–102, 105, 106, 108,
115, 122, 123, 131–144, 148, 163, 194,
239–243
Hayduk Alfons 25, 46
Heiduczek Werner 47
Heimar Kipphardt 106
Heine Heinrich 47, 58, 61, 76, 197
Heinemann Max 164
Henschke Alfred 95
Heraklit 198
Herbert Edwin 47
Herburger Günter 193
Hermach Edward 27
Hermann-Neisse Max 95
Hermlin Stephan 11, 31, 137
Hertz Paweł 103, 104

Herzfelde Wieland 46, 240
Heska-Kwaśniewicz Krystyna 231
Hesse Hermann 62, 94–97, 119–124, 182,
242, 245
Heuss Theodor 142
Hibner Stanisław 119
Hierowski Zdzisław 9, 22, 23, 25, 26, 28, 107,
213
Hochhuth Rolf 71, 182
Hochhuth Rudolf 106
Hofe Günter 37
Hoffmann Ernst T.A. 36, 37
Hofmannsthal von Hugo 178, 241
Höher Armin 48, 99
Hölderlin Friedrich 92
Holthusen Hans E. 167, 220, 221
Hołuj Tadeusz 24, 59
Honsza Norbert 43, 46, 61, 64–66, 76, 77,
109, 118, 132, 137, 143, 177, 185, 189,
201, 202, 219, 225, 227, 231
Horowicz Michał 61
Horzyca Wilam 27, 116, 187
Huchel Peter 33, 71, 76
Hülsen von Hans 140
Hupka Herbert 77, 229, 230

I

Ihering Herbert 156, 161
Ihlenfeld Kurt 106
Illg Jerzy 235
Irzykowski Karol 24, 147
Iwazkiewicz Jarosław 107, 109, 116, 168

J

Jacyno Małgorzata 35, 55
Janiurek Włodzimierz 41, 242
Jankowicz Grzegorz 16
Janosch 62, 227, 233–237, 241, 243, 247
Janota Wojciech 21, 22, 223, 239
Jarchow Klaas 48, 99

Jaremko-Pytowska Zofia 108, 209, 222
Jarzębski Jerzy 68
Jaspers Karl 195
Jastrun Mieczysław 118
Jaworski Kazimierz 231
Jesionowski Alfred 22, 219
Jętkiewicz Teresa 104
Johnson Uwe 85, 106, 200, 243
Johst Hanns 102
Jünger Ernst 76, 91, 125
Jurandot Jerzy 109
Jurczyk Ewa 231

K

Kaden-Bandrowski Juliusz 116
Kaerrick Elisabeth 223
Kafel Mieczysław 56
Kafka Franz 36, 178
Kaiser Georg 63, 95, 100, 102, 147, 153, 243
Kaiser Joachim 185, 187
Kajan Tadeusz 61
Kamiński Andrzej J. 28
Kant Hermann 47, 50, 173
Kantorowicz Alfred 152
Kapp Wolfgang 212
Karolak Czesław 47
Karst Roman 60, 97, 104, 118
Kaschnitz Marie L. 46
Kasprowicz Jan 23, 143
Kästner Erich 71, 76
Kawski Jan 72
Keller Gerhard 195
Keller Gottfried 172
Kellermann Bernhard 31, 98, 104
Kerckhoff Susanne 85, 243
Kerr Alfred 95, 106
Kiesinger Kurt G. 195
Kijonka Tadeusz 34, 35, 42, 48
Kincel Ryszard 61
Kipphardt Heinar 81, 106

Kisch Egon E. 36, 302, 303
Kisielewski Stefan 69
Kissinger Henry 175
Kleist Heinrich (→ Kleist Heinrich von)
Kleist Heinrich von 36, 37, 172
Klimas-Blahutowa Maria 34, 129
Klin Eugeniusz 37, 46, 61, 231
Klotz Volker 156
Klüger Horst 188
Kłoskowa Antonina 19
Koczy Karol 61, 177, 232
Kofta Maria 46
Kogut Bolesław 72, 238
Köhler Willibald 25
Köhn Renate 139
Kokot Józef 60
Kolago Lech 177
Kolb Annette 165
Kolipiński Julian 92
Kollwitz Käthe 35, 138, 144
Kopacki Andrzej 203
Korfanty Wojciech 24, 227, 228, 244
Kostkiewiczowa Teresa 54, 84
Kowalkowski Alfred 199, 203, 222
Kozielek Gerard 37, 45, 109
Kragen Wanda 104, 118, 209
Krawczyk Stanisław 9
Krawczykowski Zbigniew 28, 102, 162
Kret Władysław 26
Kruczkowski Leon 92, 151
Krüger Michael 232
Krysztofiak Maria 199, 203
Krzemiński Adam 46
Krzysztosek Wiesław 208
Kuby Erich 106
Kuczyński Krzysztof A. 31, 50, 61–63, 65, 67,
81, 82, 97, 99, 132, 140, 141, 143, 177,
218, 232
Kühn Heinz 80
Kunert Günter 46, 47, 76, 106, 240

Kunicki Wojciech 91, 137, 219
Kunstmann Heinrich 71
Kunze Reiner 106
Kurecka-Wirpsza Maria 104
Küther Kurt 76
Kwiecień Teresa 208

L

Lam Andrzej 222
Lampel Peter M. 107
Lange Horst 87, 105
Langer Norbert 178
Langgässer Elisabeth 36
Lasatowicz Katarzyna M. 232
Lask Berta 71
Lawaty Andreas 50
Le Fort Gertrud 36, 37
Lec Stanisław J. 102, 162
Lechoń Jan 116
Lehmann Wilhelm 85, 243
Lempp Albrecht 50
Lennartz Franz 123
Lenz Siegfried 76, 227
Leonhardt Rudolf W. 185
Lernet-Holenia Alexander 95
Lessing Gotthold E. 66, 69, 74, 79, 80
Leuteritz Gustav 96
Lewik Włodzimierz 102, 162
Liefeld Alfred 209
Ligoń Stanisław 25, 244
Limpert Richard 76
Linke Anna M. 47, 176
Lipinsky-Gottersdorf Hans 45, 62, 72, 87,
193, 247
Lipscher Winfried 50
Lis-Błońska Józefa 151
Lisiecka Sława 203
Loranc Władysław 59
Lorentz Stanisław 96
Lübke Heinrich 129

Lubos Arno 45, 58, 72, 87–90, 219, 243
Lubosz Bolesław 42, 48, 235
Ludwig Emil 106
Ludwik II Bawarski 72
Lukács Georg (György) 106, 126
Luther Martin 80
Lüttwitz von Walther 212

Ł

Łopalewski Tadeusz 109
Łukasiewicz Małgorzata 50

M

Machejek Władysław 14, 66, 70
Maciąg Włodzimierz 38, 107, 109, 222
Maciejewska Maria K. 157
Magirius Friedrich 38
Maibaum Werner 50
Malicki Jan 232, 233
Mann Erika 37
Mann Heinrich 31, 63, 71, 76, 93, 95, 98, 106,
108, 113–115, 116, 213
Mann Thomas 36, 37, 42, 58, 61–63, 71, 76,
92, 93, 95, 98, 105, 106, 108, 113–118,
130, 169, 172, 182, 194, 195, 242, 245
Marchwitza Hans 12, 36, 62, 71–73, 108,
211–214, 239, 243, 245, 246
Marecka Janina 47, 104
Marecki Piotr 16
Marianowicz Antoni 102, 162
Markowska Wanda 166
Markowski Michał P. 56
Marschalk Margarete 106, 134, 140, 144
Maślanka Julian 68, 84
Maśliński Józef 59
Mayer Hans 106, 137
Mazowiecki Tadeusz 50, 51
Mech Leszek 34
Meckauer Walter 107
Mehring Walter 85, 243

Meidner Ludwig 209
Melcer Wanda 129
Merwin Bertold 141, 240
Miarka Karol 88, 240
Michalik Jan 149
Michnik Adam 69
Mickiewicz Adam 81, 85
Miegel Agnes 193
Miklaszewski Gwidon 27
Milska Anna 166
Misiorny Michał 39, 46, 61, 139
Mitzner Zbigniew 56
Mońko Michał 140
Morstin Ludwik H. 24, 116
Moskal Jerzy 27, 34, 42, 50
Mrożek Sławomir 42
Mularski Jacek 235
Müller Armin 46
Müller Heiner 47, 152
Muschg Walter 110
Musil Robert 95, 116, 178
Musioł Paweł 22, 88

N

Naganowski Egon 28, 37, 46, 60, 109, 118,
129, 151, 168, 169
Nagel Ivan 185
Napierski Stefan 104, 129, 240, 241
Nasiłowska Anna 177
Natanson Wojciech 27, 28, 129, 132, 151
Nawka Anton 50
Nawrocki Witold 9, 26, 59, 60, 220, 222, 224
Neinert Mirosław 237
Neumann Michael 201
Neumann Robert 188
Neutsch Erik 106
Neyman Elżbieta 19
Niczyporowicz Andrzej 69
Niekrawietz Hans 25, 105
Niemiec Ryszard 59

Nietzsche Friedrich 163–166, 239
Noll Dieter 106
Nordmann Ulrike 10, 15, 33
Nossak Hans E. 36
Nowak Alojzy 27
Nowakowski Tadeusz 225, 229
Nowińska Janina 104
Nowiński Aleksander 104
Nycz Ryszard 56

O

Ohlerich Gregor 11
Okonski Karl 219
Okopień-Sławińska Aleksandra 84
Orkan Władysław 23
Orlicz Bronisław 139
Orloff Ida 140, 141
Orłowski Hubert 31, 37, 46, 47, 61, 81, 91,
107–109, 118, 137, 138, 173, 222, 231, 232
Osmanis Józef 50
Osmańczyk Edmund 22, 26, 28, 43, 46, 67, 93
Ossowski Mirosław 189, 219
Ożóg Jan B. 202

P

Pachnicke Jeanne 10
Pałęcka Alicja 16
Pańta Andrzej 223, 231
Papiór Jan 47, 61
Passeron Jean-Claude 19
Patkowski Maciej 109
Paul Jean 92
Pawlikowski Witold 28
Pawlukiewicz Antoni 26
Pawłowiczowa Maria 84
Perlik Alfons 72
Persjusz 198
Peters Heinz F. 163
Pfeiffer Ernst 167
Piątek, fotograf 21, 226

- Pierzchała Jan 42, 43
 Piętał Wojciech 38
 Pijanowski Lech 102, 162
 Pinkus Max 106, 136, 245
 Piontek Heinz 12, 45, 46, 87, 105, 106, 113,
 216, 220–222, 224, 226, 241, 243
 Piprek Jan 61, 137
 Piscator Erwin 168
 Piskor Stanisław 52, 53
 Pittkau Gerhard 193
 Plievier Theodor 36
 Pliniusz 198
 Podkowiński Marian 43, 46, 60, 67, 104, 168, 219
 Podlasek-Ziegler Maria 231
 Pohl Gerhart 95, 96, 105, 107, 132, 133, 144, 216
 Polakowska Anna 157
 Polcuch Valentin 235
 Polechoński Krzysztof 91
 Polgar Alfred 95
 Pollatschek Walther 152
 Polczyńska Edyta 47, 61
 Ponitycki Józef 27
 Prokop Grzegorz 202, 203
 Prokop Jan 202
 Prutkowski Józef 26
 Przybecki Marek 47
 Przyboś Julian 42
 Przybyłowska Maria 81, 226, 231
 Przybyszewski Stanisław 96
 Pszon Mieczysław 38, 44
 Pszon Wojciech 37
 Puchalski Lucjan 177
 Pyzik Zdzisław 24
- R**
- Raabe Wilhelm 172
 Radványi Netty 167
 Rakette Egon 45, 87
 Rakowski Mieczysław F. 45, 46, 79
 Rams Stanisław 68
- Ranicki Marceli (→ Ranicki-Reich Marcel)
 Ranicki-Reich Marcel 33, 60, 63, 97, 103, 108,
 151, 161, 167, 169, 179, 185, 189, 190
 Ratajczak Robert 9
 Rau Johannes 62, 80
 Rduch Robert 209
 Reche Roland 50
 Réé Paul 163–165
 Reich Kersten 15, 19
 Reichart Walter A. 137
 Reiling Netty 167
 Reimann Brigitte 106
 Rein Heinz 95
 Reinhard Max 136
 Reinig Christa 106
 Rejter Artur 84
 Remarque Erich M. 31, 36, 62, 95, 98, 105,
 106, 124–131, 168, 211, 240–242, 245
 Renn Ludwig 71, 125, 126, 211
 Richard Sorge 102
 Richter Hans W. 40, 71, 73, 188
 Rilke Rainer M. 36, 37, 115, 163, 164, 166,
 167, 178, 239
 Rinser Luise 36, 37, 98
 Robliczek Juliusz 213
 Rogalski Aleksander 28, 37, 39, 46–48, 60–62,
 92, 104, 109, 118, 119, 132
 Ross Werner 185
 Roth Joseph 37
 Roździeński Walenty 49, 88
 Ruchniewicz Krzysztof 151
 Rüllicke Käthe 159
 Runge Erika 46, 240
 Russer Achim 11
 Rybicka Zofia 47
 Ryszard Wojna 46, 67
- S**
- Sachs Nelly 46, 200
 Sacksofsky Ulf-Rüdiger 152

- Salomon von Ernst 76, 243
 Satalecka Ewa 237
 Schäffer Bogusław 59
 Schaper Edzard 216
 Scharrer Adam 71
 Scheel Walter 62
 Schiller Friedrich 36, 37, 102, 117, 147, 148, 158
 Schiller Leon 116, 147, 151, 157
 Schleyer Hans M. 78
 Schmidt Helmut 43, 62, 66, 69, 74, 79, 80, 194
 Scholtis August 12, 40, 62, 72, 73, 76, 87, 94,
 95, 98, 105, 214–219, 243, 247
 Schönfelder Alfred 139
 Schulz Max W. 106
 Schulze Friedrich 122
 Schumacher Ernst 161
 Schumacher Kurt 80
 Schutzenbach von Krystyna 50
 Schwab Hans-Rüdiger 166
 Schwab-Felisch Hans 197
 Schwibs Berndt 11
 Seghers Anna 12, 31, 33, 36, 40, 47, 58, 61,
 62, 73, 81, 95, 104–106, 108, 116, 149,
 167–174, 240–243, 245
 Segiet Janusz 97, 140
 Sendyka Roman 56
 Shakespeare William 174
 Sicińska Edyta 47, 211
 Siekierski Albin 42, 84, 86, 87
 Sikorski Janusz 47
 Silbergleit Artur 227
 Siwinna Carl 87, 244
 Skórek Euzebiusz 42
 Słabicka Małgorzata 133
 Sławińska Irena T. 141
 Sławiński Janusz 83, 84
 Słonimski Antoni 116
 Słowacki Juliusz 23, 102
 Sokół, plk 96
 Sokorski Włodzimierz 92
 Solski Ludwik 27
 Sonntag Ernst 227, 228
 Sowa Jan 16
 Sowińska Beata 80
 Sowiński Adolf 104, 212
 Speller John R.W. 10
 Stehle Hansjakob 36, 80
 Stein von Heinrich 164
 Steinbach Erika 229
 Steinrücke Margareta 10, 15, 33
 Stepan Kamil 149
 Sternheim Carl 241
 Stiller Robert 199, 203
 Stirk Dickinson Samuel 142
 Stokłosa Katarzyna 44
 Stoltenberg Gerhard 45, 74
 Stomma Stanisław 37, 44
 Storm Ruth 87, 193, 224, 244
 Storm Theodor 172
 Strauss Franz J. 62, 80
 Strauss Richard 241
 Strittmatter Erwin 37, 47
 Stroka Anna 61, 97, 132, 137, 139, 143
 Strumiłowski Artur 86
 Sugiera Małgorzata 154
 Surminski Arno 63
 Surowska Barbara L. 81
 Swinarski Artur M. 97
 Szczepański Jan A. 151, 157
 Szczęsna Joanna 92
 Szematowicz Maria 47
 Szewczyk Grażyna B. 13, 21, 22, 27, 132, 141,
 207, 218, 219, 223, 232, 233, 235, 239
 Szewczyk Hieronim 244
 Sztandar-Sztanderska Karolina 35, 55
 Szulczewski Michał 56
 Szydłowski Roman 59, 102, 152, 157, 161,
 162
 Szymanowska Maria 81
 Szymański Stanisław 34

Szymański Zygmunt 60
Szyborska Wisława 109
Szyrocki Marian 37, 46, 61, 90, 103, 107, 109,
132, 138

Ś

Śliwiok Józef 9, 34, 42, 62
Światłowski Zbigniew 61, 109, 189

T

Talaczyk Robert 237
Tarnowski Marcei 47, 102, 162
Teltschik Horst 50
Tepa Jerzy 25
Thienemann Maria 106, 134, 140, 144
Tkaczyk Wilhelm 71, 106
Toeplitz Karol 187, 189
Toller Ernst 102, 146
Tolstoj Lew 96, 174
Tomala Mieczysław 46
Tönnies Ferdinand 164
Tracy Spencer 168
Tralow Johannes 31
Traven Bruno 36, 85, 95, 243
Tremund Karl 240
Tucholsky Kurt 85, 243
Tuwim Julian 116

U

Uhse Bodo 31
Ulrike Meinhof 183, 184, 244
Urban Rafał 88
Urbanowicz Mieczysław 37

V

Vogler Henryk 159
Vogt Walter 37
Voigt Felix A. 96
von der Grün Max 46, 63, 76, 106, 207, 241,
246

W

Wachowiak Eugeniusz 38, 47
Wacquant Loïc J.D. 10, 19
Wakar Krzysztof 55
Wallraff Günter 12, 45, 46, 61, 63, 76, 78, 80,
203–208, 240, 243, 246
Walser Martin 200
Warczok Tomasz 16
Wassermann Jakob 93, 105, 241
Watrak Jan 61, 86, 177
Wawrzyniak Zdzisław 199, 203
Wedekind Frank 163, 239
Wehner Herbert 80
Weigel Helene 33, 161
Weinert Erich 71
Weintraub Jerzy K. 104
Weisenborn Günter 37, 95, 132
Weiskopf Franz C. 31, 71, 128
Weiss Grigorij 96
Weiss Peter 76, 106
Weissenborn Theodor 36
Weizsäcker von Richard 74
Welk Ehm 37
Welzel Karl H. 139
Wengerek Bernard 201, 202, 225
Werfel Franz 36
Westerhoff Günter 76
Weyrauch Wolfgang 156, 227, 241, 243
Widera Aleksander 137
Widmer Walter 185
Wiechert Ernst 94
Wiegler Paul 156
Wierzyński Kazimierz 116
Wiktor Jan 88
Wilczek Stanisław 14, 42, 43, 64–66, 70, 82
Wirth Andrzej 60, 161, 162, 185
Wisłowska Maria 213
Witczakowa-Dobijanka Olga 118
Witkiewicz Stanisław I. 72
Włodek Adam 30

Wohlgemuth Hildegard 76
Wojtak Maria 54, 56, 68
Woldan Alois 90
Wolf Christa 46, 106
Wolf Friedrich 12, 31, 33, 47, 58, 62, 63,
100–104, 144–152, 240–243, 245
Wolff-Powęska Anna 46
Wolczacka Maria 47, 104
Wolczyński Jerzy 34
Woźnik Władysław 27
Wuttke Henryk 43
Wydrzyński Andrzej 34
Wyka Kazimierz 42, 83
Wypler Jan 22, 23
Wyspiański Stanisław 23, 27, 139

Z

Zakrzewski Michał 28
Załubska Cecylia 151
Zamkow Lidia 162

Zaremba Jan K. 22, 23
Zarzycki Kazimierz 49, 77
Zawadzki Andrzej 10, 16
Zegadłowicz Emil 104
Zelwerowicz Aleksander 27
Ziemilska Olga 212
Ziemilski Andrzej 212, 231
Zimmering Max 95
Zinnemann Fred 168
Ziółkowska Anna 35, 55
Zweig Arnold 31, 36, 47, 61, 62, 72, 93, 125,
126, 149, 169, 208–211, 243
Zweig Stefan 37, 93
Zybura Marek 31, 219, 231

Ż

Żgutowicz Ewa 164
Żukrowski Wojciech 24, 28, 66
Żygulski Zdzisław 37, 61, 103, 132, 137, 139

Michał Skop

Deutsche Literatur in Wilhelm Szewczyks Publizistik

Zusammenfassung

Der in Oberschlesien geborene Wilhelm Szewczyk (1916–1991) war nicht nur Schriftsteller, Publizist, Chefredakteur ober-schlesischer kulturellen Periodika, sondern auch Kenner und Forscher der deutschen Literatur, Verfasser populärwissenschaftlicher Werke und zahlreicher Presstexte kulturpolitischen Inhalts. Seine erfolgreiche publizistische Laufbahn beginnt 1938 mit der Gründung der literarischen Monatsschrift „Fantana“, die er ein Jahr leitete.

Nach dem Kriegsende in den Jahren 1945 bis 1950 war er Chefredakteur der kulturellen Wochenschrift in Kattowitz „Odra“ (Die Oder), dann von 1952 bis 1956 verantwortlicher Redakteur für die Literaturseite der Vierteljahresschrift „Śląsk Literacki“ (Das literarische Schlesien), danach von 1956 bis 1957 Chefredakteur der kulturellen Wochenzeitschrift „Przemiany“ (Verwandlungen), schließlich nahezu zwanzig Jahre lang, genauer von 1962 bis 1981, Chefredakteur der kulturellen Zweiwochenschrift „Poglądy“ (Ansichten).

Sowohl in seiner umfangreichen journalistischen Tätigkeit als auch in seinem literarischen Werk befasst er sich mit der polnisch-deutschen Problematik in der Literatur, Kultur und Politik, analysiert Texte deutscher Schriftsteller und kommentiert politische und soziale Themen. In der Rubrik „Co robią Niemcy?“ (Was machen die Deutschen?), die dreißig Jahre lang (1945–1975) regelmäßig anfangs in der Kattowitzer Wochenschrift „Odra“, später in der Krakauer Wochenschrift „Życie Literackie“ (Das Literarische Leben) erscheint, publiziert er Feuilletons über Literatur, Politik und Kultur in West- und Ostdeutschland.

Gleich nach dem Zweiten Weltkrieg, als die deutsche Literatur und Kultur vor allem in Oberschlesien zensiert wird, erscheinen Wilhelm Szewczyks erste Artikel über deutsche Schriftsteller sowie seine Übersetzungen von Prosa und Lyrik. Der Publizist

gehört neben dem Schriftsteller und Journalisten Edmund Osmańczyk zu den ersten Intellektuellen und Kritikern, die eine Umwertung der in Polen bisher geltenden Anschauungen über die Deutschen zu unternehmen versuchen. In den ersten Jahren der Nachkriegszeit, in denen ein deutschfeindliches Bild in polnischen Medien vermittelt wurde, war es schwierig, über Deutschland und deutsche Literatur zu schreiben.

Das Interesse an der deutschen Literatur und besonders an mit Schlesien verbundenen Themen steht in Szewczyks Veröffentlichungen seit der Vorkriegszeit im Vordergrund. Das Werk des im niederschlesischen Ober-Salzbrunn geborenen und in Agnetendorf (Jagniątków) verstorbenen Gerhart Hauptmann beschäftigt ihn sein ganzes schriftstellerisches Leben lang. Szewczyk empfindet eine geistige Verwandtschaft mit dem deutschen Dramatiker und hat sich zur Aufgabe gemacht, in der politisch schwierigen Zeit der 50er und 60er Jahre des 20. Jahrhunderts in Skizzen, Studien, Feuilletons und Beiträgen dem polnischen Leser das Schaffen des deutschen Literaturnobelpreisträgers aus Schlesien darzustellen, darüber hinaus alle Hauptmanniana zu sammeln. Einen wesentlichen Platz unter allen Hauptmann gewidmeten Arbeiten und Beiträgen, die von Wilhelm Szewczyk stammen, nimmt die von ihm herausgegebene unvollendete Serie *Pisma wybrane Gerharta Hauptmanna* (Gerhart Hauptmanns ausgewählte Schriften), die vom Kattowitzer Verlag „Śląsk“ gedruckt wurden. Außer der Person des berühmten schlesischen Autors und Literaturnobelpreisträgers beschäftigt Szewczyk das kulturelle und politische Leben in West- und Ostdeutschland.

Der sachkundige Umgang mit deutsch-polnischen Themen, die aus dem ständigen Interesse an der deutschen Literatur und Kultur und aus regelmäßiger Lektüre der germanistischen Fachliteratur und deutscher Presse erwächst, spiegelt sich in Szewczyks Büchern, im 1948 veröffentlichten Werk *Literatura niemiecka po wojnie* (Deutsche Literatur nach dem Zweiten Weltkrieg) – der Band wurde aus politischen Gründen aus dem Verkehr gezogen – wie auch im Skizzenband *Dramaturgia niemiecka* (Deutsche Dramatik) (1954). An die zwei Werke reiht sich das Buch *Literatura niemiecka XX wieku* (Deutsche Literatur des 20. Jahrhunderts), das zweimal aufgelegt wurde (1962 und 1964). Alle drei Werke und enthalten Betrachtungen und Analysen der zeitgenössischen deutschen Literatur sowie literarische Porträts einzelner Autoren aus dem deutschen Sprachraum. Es bleibt hervorzuheben, dass das Buch *Literatura niemiecka* eine wichtige und wegweisende Rolle bei der Vermittlung der deutschsprachigen Literatur gespielt hat, wodurch dessen Autor zu einem ausgezeichneten Kenner und Erforscher dieser Problematik wurde. Einen wesentlichen Beitrag dazu lieferten nicht nur die im Buch vorhandenen einzelnen Skizzen, sondern auch ein umfangreiches Lexikon der deutschen Schriftsteller mit genauen biographisch-bibliographischen Angaben über Autoren aus der BRD, DDR und aus Österreich.

Die schlesisch-deutsch-polnische Thematik spricht der Publizist und Forscher der deutschen Literatur auch in literarischen Skizzen an: im Werk *Okulary z firmy Brauxel & Co* (Brille von der Firma Brauxel & Co), in der Feuilletonsammlung aus den Zeit-

schriften „Odra“ und „Życie Literackie“ *Co robią Niemcy?* (Was machen die Deutschen?), im Band *Zbliżenia i refleksje* (Annäherungen und Reflexionen), wie auch im Buch *Ifigenia w Bergen-Belsen* (Iphigenie in Bergen-Belsen), einer Feuilletonsammlung aus den Jahren 1979–1985. Sowohl in seiner umfangreichen journalistischen Tätigkeit als auch in dem literarischen Werk unterzieht er einer Reflexion die polnisch-deutschen Beziehungen in der Literatur, Kultur und Politik, bespricht Texte deutscher Schriftsteller und stellt politische und soziale Themen dar.

Bei der Darstellung der langjährigen Forschungen des polnischen Publizisten und Schriftstellers, die eine Periode zwischen 1945 und 1991 umfasst, sollte man nicht den anderen Aspekt seiner publizistischen Tätigkeit vergessen. Wilhelm Szewczyk hat mit seinen Übersetzungen ins Polnische (u.a. C. Sternheims *Die Hose*, G. Hauptmanns *Die Weber*, *Rose Bernd*, F. Wolfs *Bürgermeister Anna*, W. Bredels *Der Sonderführer*, H. Bieneks *Birken und Hochöfen. Eine Kindheit in Oberschlesien*), mit den Übertragungen der Gedichte (u.a. von J. Bobrowski, B. Brecht, L. Fürnberg, S. Hermlin, P. Huchel), schließlich mit Vor- und Nachworten zu polnischen Ausgaben (u.a. E.M. Remarque *Im Westen nichts Neues*, A. Seghers *Erzählungen*, H. Frick *Breinitzer oder die andere Schuld*, L. Frank *Die Jünger Jesu*, B. Engelmann und G. Wallraff *Ihr da oben – wir da unten*, E. Runge *Bottroper Protokolle*, G. Kunerts Erzählungssammlung *Die Beerdigung findet in aller Stille statt*, M. von der Grün *Zwei Briefe an Pospischiel*, Janosch *Cholonek oder der liebe Gott aus Lehm*, H. Bienek *Die erste Polka*), die über Jahrzehnte zur Popularisierung der deutschen Literatur in Polen beigetragen haben.

Die im vorliegenden Buch enthaltene Analyse der Feuilletons, Skizzen und Porträts der einzelnen deutschsprachigen Autoren, die aus der Feder von Wilhelm Szewczyks stammen, verweist auf die Einstellung des Publizisten und Übersetzers zum Phänomen der deutschen Literatur und Kultur im 20. Jahrhundert und auf die von ihm über Jahrzehnten wahrgenommenen Entwicklungstendenzen der drei Großgattungen Prosa, Lyrik und Drama. In der zusammenfassenden Schlussfolgerung versucht der Autor die Frage zu beantworten, welche ausgewählten Probleme der deutschen Literatur und biografischen Einzelheiten aus Leben und Werk der Schriftsteller sich in Szewczyks Skizzen, Texten und Feuilletons widerspiegeln, wie z.B. in den Rubriken „*Co robią Niemcy?*“ (Was machen die Deutschen?) oder „*Z notesu Wisza*“ (Aus Wisz' Notizbuch).

Michał Skop

German literature in Wilhelm Szewczyk's journalism

Summary

Born in Upper Silesia, Wilhelm Szewczyk (1916–1991) was not only an author, writer, editor-in-chief of Upper Silesian cultural periodicals, but also an expert and researcher of German literature, author of popular scientific works and numerous press releases with cultural policy related content. His successful writing career began in 1938 with the founding of the literary monthly "Fantana", which he headed for a year.

After the war in the years 1945 to 1950 he was editor-in-chief of the cultural weekly in Katowice "Odra" (The Oder), then from 1952 to 1956 responsible editor for the literary page of the quarterly "Śląsk Literacki" (The Literary Silesia), then from 1956 until 1957 editor-in-chief of the cultural weekly "Przemiany" (Transformations), after nearly twenty years, more precisely from 1962 to 1981, editor-in-chief of the cultural biweekly "Poglądy" (Views).

Both in his extensive work as an author and in a literary work, he deals with the Polish-German issues in literature, culture and politics, analyzes texts by German writers and comments on political and social issues. In the section "Co robią Niemcy?" (What do the Germans do?), which appears regularly for thirty years (1945–1975), first in the Katowice weekly "Odra", later in Kraków's weekly "Życie Literackie" (The Literary Life), he publishes feuilletons on literature, politics and culture in West and East Germany.

Shortly after World War II, when German literature and culture, especially in Upper Silesia is censored, appear Wilhelm Szewczyk's first articles about German writers and his translations of prose and poetry. The author, together with the writer and journalist Edmund Osmańczyk, is among the first intellectuals and critics who try carry out a re-evaluation of existing in Poland to date views on the Germans. In the first years of the postwar period, in which an anti-German image was conveyed by the Polish media, it was difficult to write about Germany and German literature.

The interest in German literature and especially in Silesia-related issues is in the foreground in Szewczyk's publications since before the war. The work of the born in Lower Silesian Ober-Salzbrunn and deceased in Agnetendorf (Jagniątków) Gerhart Hauptmann occupies him throughout his whole literary life. Szewczyk feels a spiritual kinship with the German playwright and has set himself the task of presenting to the Polish readers the work of the German Nobel laureate from Silesia in the politically difficult period of the 50s and 60s of the 20th century in sketches, studies, feuilletons and contributions, in addition to collecting all Hauptmanniana. A significant place among all work dedicated to Hauptmann and contributions from Wilhelm Szewczyk occupies edited by Szewczyk unfinished Series *Pisma wybrane Gerharta Hauptmanna* (Gerhart Hauptmann's selected writings) that were printed by Katowice Publishing Company "Śląsk". Apart from the person of the famous Silesian author and Nobel laureate Szewczyk is occupied with the cultural and political life in West and East Germany.

The skilled handling of German-Polish themes that arises from the constant interest in German literature and culture, and from regular reading of German literature and German press, is reflected in Szewczyk's books, published in 1948 work *Literatura niemiecka po wojnie* (German Literature after World War II) – the volume was pulled for political reasons from the market – as well as in the volume of sketches *Dramaturgia niemiecka* (German drama) (1954). The book *Literatura niemiecka XX wieku* (German literature of the 20th century), which was published twice (1962 and 1964) adds to the those two works. All the three works include observations and analysis of contemporary German literature and literary portraits of individual authors from the German-speaking world. It remains to be pointed out that the book *Literatura niemiecka* has played an important and pioneering role in the popularization of German literature, whereby its author became an excellent connoisseur and researcher of it. Significant contribution to it provided not only individual sketches from the book, but also an extensive lexicon of German writers with accurate biographical and bibliographical information on authors from Federal Republic of Germany, East Germany and Austria.

The Silesian-German-Polish themes are also addressed by the author and researcher of German literature in literary sketches: in work *Okulary z firmy Brauxel & Co* (Glasses from the Brauxel & Co), in the collection of feuilletons in journals "Odra" and "Życie Literackie" *Co robią Niemcy?* (What do the Germans do?), in the volume *Zbliżenia i refleksje* (Approaches and reflections), as well as in the book *Ifigenia w Bergen-Belsen* (Iphigenia in Bergen-Belsen), a collection of feuilletons from 1979–1985. Both in his extensive journalistic activities as well as in the literary work he reflects upon Polish-German relations in literature, culture and politics, discusses texts by German writers and presents political and social issues.

In the presentation of many years of research of the Polish author and writer which covers a period between 1945 and 1991, one should not forget the other aspect of his work as an author. Wilhelm Szewczyk, with his Polish translations (including C. Stern-

heim *Die Hose* [The Underpants], G. Hauptmann's *Die Weber* [The Weavers], Rose Bernd, F. Wolf's *Bürgermeister Anna*, W. Bredel's *Der Sonderführer*, H. Bienek's *Birken und Hochöfen. Eine Kindheit in Oberschlesien*) with the translations of poems (including J. Bobrowski, B. Brecht, L. Fürnberg, S. Hermlin, P. Huchel), finally with pre- and postscripts to Polish editions (including E.M. Remarque *Im Westen nichts Neues* [All Quiet on the Western Front], A. Seghers *Erzählungen*, H. Frick *Breinitzer oder die andere Schuld*, L. Frank *Die Jünger Jesu*, B. Engelmann and G. Wallraff *Ihr da oben – wir da unten*, E. Runge *Bottroper Protokolle*, G. Kunert *Die Beerdigung findet in aller Stille statt*, M. von der Grün *Zwei Briefe an Pospischiel*, Janosch *Cholonek oder der liebe Gott aus Lehm*, H. Bienek *Die erste Polka* [The First Polka]), which have contributed over decades to the popularization of German literature in Poland.

The analysis of feuilletons, sketches and portraits of individual German-speaking authors penned by Wilhelm Szewczyk and contained in this book, bears witness to the authors's and translator's attitude towards the phenomenon of German literature and culture in the 20th century and to development trends of three main genres of prose, poetry and drama as perceived by him over decades. In the overall conclusion the author of this book tries to answer the question – which selected problems of German literature and biographical details of the life and work of the writer are reflected in Szewczyk's sketches, texts and feuilletons such as in the sections “Co Robia Niemcy?” (What do the Germans do?) or “Z notesu Wisza” (From Wisz's Notebook).

Literatura niemiecka w publicystyce Wilhelma Szewczyka

W działalności felietonistycznej Wilhelma Szewczyka wyróżnić można dwa nurty. Pierwszy z nich cechuje się formą wypowiedzi zakładającą informowanie o dorobku postaci sztandarowych w literaturze przedwojennych i powojennych Niemiec, jak na przykład G. Hauptmanna, G. Kaisera, T. i H. Mannów. Drugi zorientowany jest na komentowanie aktualnych wydarzeń kulturalnych, kiedy głos zabierają uznani literaci z kulturalnej sceny lewicy niemieckiej, w tym B. Brecht i F. Wolf, a w późniejszym okresie przedstawiciele młodszej generacji twórców, zaangażowani w życie społeczne i polityczne, jak H. Böll, G. Grass, H.M. Enzensberger, B. Engelmann, G. Wallraff, M. von der Grün. Szewczyk reaguje na ważne zjawiska w niemieckim społeczeństwie, poszukuje ich śladów w dziełach literackich, z uwagą przygląda się nowościom wydawniczym nad Renem i Łabą, recenzując liczne powieści, opowiadania, zbiory wierszy, artykuły prasowe uznanych twórców współczesnych, ale także informując o publikacjach literaturoznawczych.

Michał Franciszek Skop

germanista i literaturoznawca,
adiunkt w Instytucie Filologii
Germańskiej Uniwersytetu
Śląskiego, autor i współredaktor
publikacji poświęconych
niemieckiej literaturze XIX
i XX wieku, prasie, kulturze
i literaturze na Górnym Śląsku.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

ISBN 978-83-7164-903-5

9 788371 649035

www.slaskwn.com.pl